

СТАНОВИЩЕ

от Велислава Атанасова Чавдарова

професор доктор в катедра „Психология“, Философски факултет

на ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

докторска програма „Културна и диференциална психология“

Автор: МАЯ МИХАЙЛОВА ЯНЕВА

Тема: ДУХОВНОСТ/РЕЛИГИОЗНОСТ, КОНСТРУИРАНЕ НА АЗА, И ПСИХИЧНО
БЛАГОПОЛУЧИЕ

Научен ръководител: Проф. д.пс.н. ИРИНА ЗИНОВИЕВА

СУ «Св.Климент Охридски»

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Депозираната документация е изрядна и отговаряща на всички критерии по смисъла на процедурата за провеждане на настоящата защита. Информацията от автобиографията на Мая Янева е категорично доказателство за богат и разностранен професионален опит и в значителна степен предопределя аргументирания избор на темата на дисертационния труд.

2. Актуалност на темата

Темата е не само дисертабилна, но и иновативна. Авторката задава нетрадиционен изследователски дискурс, търсещ отговори в контекста на съвременните обществени и научни дебати, свързани с психичното благополучие, кризата на смисъла, нарастващите нива на стрес и несигурност, както и с възраждането на интереса към духовността и религиозността като ресурси за психологическо справяне.

Особена значимост придава и българският контекст на изследването, тъй като емпиричните данни за връзката между духовност, религиозност и психично благополучие

в България са сравнително ограничени. Дисертационният труд е адресиран към тази празнина, като интегрира международни теоретични модели и ги проверява емпирично в национална извадка. В този смисъл изследването е навременно, обществено значимо и научно обосновано.

3. Обща характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията е разработена с разбиране на проблематиката и е показана способност за критична оценка на съществуващите обяснителни модели и йерархията на понятията, от които са изградени. Текстът е четивен, построен логично и критично и насочва към възможните емпирични проверки и приложни аспекти на анализиранияте конструкции. Литературните източници са ползвани коректно.

Трудът е с обем 221 страници, от които 207 страници основен текст и 14 страници литература. Използвани са 55 таблици и 11 диаграми. Литературата включва 135 заглавия на български, руски и английски език.

В уводната част авторката аргументира избора на темата, очертава проблемното поле и формулира основната цел на изследването, обвързан с анализ на ролята на духовността и религиозността за психичното благополучие, разбирането за щастие и конструирането на Аза при пълнолетни лица.

В Първа глава е направен обстоен теоретичен и исторически преглед на понятията религиозност и духовност. Разгледани са различни дефиниции, подходи и интерпретации в психологията, философията и теологията. Особено силно впечатление прави систематичният анализ на класически и съвременни теории – от У. Джеймс, З. Фройд и К. Г. Юнг до съвременни модели на Пийдмонт, Паргамент и Олпорт. Авторката ясно разграничава и същевременно показва зоните на припокриване между религиозност и духовност.

Считам, че теоретичната рамка на дисертационния труд коректно задава модела на емпиричното изследване, завишавайки евристичния му потенциал. Оценявам тази информативна и систематична концептуализация като принос към теорията на културната психология, а приложението и методиката на качествените и количествените изследователски подходи като принос в приложната психологична наука.

Методическата постановка – разграничена и ясно представена – е описана прецизно и цялостно във Втора глава. Формулирани са обектът, целите, задачите и хипотезите. Представен е ясен концептуален модел, който свързва духовната трансцендентност, конструирането на Аза, личностните черти и психичното благополучие. Подробно е описан използваният инструментариум, като са включени валидирани и адаптирани за български условия психометрични скали.

Трета глава съдържа резултатите от емпиричното изследване. Представени са анализи на вътрешната консистентност на инструментите, факторни и регресионни анализи, корелационни връзки и междугрупови различия. Резултатите са поднесени структурирано, ясно и с необходимата статистическа прецизност.

Особено ценен приносен момент виждам в пояснителния текст относно ограниченията на осъществената процедура и споделените препоръки за оптимизирането ѝ. В дискуссионната част авторката интерпретира получените резултати в светлината на съществуващите теоретични модели и емпирични изследвания.

Както в цялостния дисертационен труд, така и тук – ясно и категорично – докторантката демонстрира отлично познаване на проблематиката, адекватно владее на терминологията и професионализъм.

По отношение на изискванията за цитиране и коректно позоваване на автори намирам, че разработката покрива критериите и отговаря на стандартите.

4. Научни приноси

Дисертационният труд се отличава с ясно изразени, оригинални и научно значими приноси, които надхвърлят репродуктивното представяне на съществуващи теории и демонстрират самостоятелна изследователска позиция. Приносите могат да бъдат систематизирани в теоретични и приложни.

Теоретични приноси:

- Дисертационният труд предлага задълбочен, критичен и концептуално издържан анализ на понятията религиозност и духовност, който се отличава

с висока степен на теоретична култура и аналитична прецизност. Направените констатации и наблюдения са основа за формулиране на изводи и описание на авторски модел за диагностика

- Авторката успешно преодолява терминологичната нееднозначност като обоогатява понятийният апарат чрез интеграция на идеи от психологията на религията, културната, позитивната и хуманистичната психология
- Разработена е оригинална интегративна теоретична рамка, която убедително обединява духовната трансцендентност, конструирането на Аза и психичното благополучие. Този модел представлява съществен принос към съвременната психология на религията и позитивната психология.
- Теоретично обосновано и аргументирано е приложението на концепцията за независим, взаимозависим и металичностен Аз в контекста на духовните и религиозните преживявания, което разширява разбирането за идентичността отвъд традиционните индивидуалистични модели.
- С висока степен на научна аргументация е показано, че духовната трансцендентност функционира като самостоятелен личностен ресурс, който не се свежда до класическите личностни черти от модела „Големите пет“, с което трудът допринася за обогатяване на психологията на личността.
- Дисертацията разширява съществуващите модели на психично благополучие чрез включването на духовни, екзистенциални и смислови измерения, като по този начин предлага холистичен и интегрален подход към позитивното функциониране.
- Трудът има съществен принос за развитието на психологията на религията в България, като адаптира, интерпретира и критично прилага водещи международни теоретични модели в национален социокултурен контекст.

Приложни приноси:

- Изследването се отличава с висока методологична прецизност и успешно осъществена психометрична апробация на утвърдени международни инструменти, което представлява значим принос към емпиричната база на българската психологическа наука.

- Получени са надеждни и статистически обосновани емпирични данни за ролята на духовността и религиозността като фактори на психичното благополучие при пълнолетни българи, което запълва съществен дефицит в националните изследвания.
- Доказана е предиктивната стойност на духовната трансцендентност по отношение на ключови измерения на психичното благополучие, което има пряка практическа значимост за психологическата диагностика, консултиране и психотерапевтична практика.
- Анализът на междугрупови различия по демографски и религиозни показатели предоставя ценна емпирична основа за разработване на диференцирани интервенции и социални политики, насочени към психичното здраве.
- Резултатите от дисертацията имат висок приложен потенциал в клиничната, консултативната и образователната практика, особено при работа с екзистенциални кризи, проблеми на идентичността и търсене на смисъл.
- Изследването създава стабилна научна основа за бъдещи приложни разработки и интердисциплинарни програми, интегриращи психологически и духовни ресурси в подкрепа на личностното развитие и благополучието.

5. Бележки и препоръки

Наред с безспорните си достойнства, дисертационният труд допуска и някои ограничения. На първо място, изследването е с корелационен дизайн, което не позволява категорични причинно-следствени изводи.

На второ място, извадката, макар и достатъчна по обем, би могла да бъде разширена с оглед по-добра представителност по отношение на религиозните групи. Би било полезно и по-задълбоченото разграничаване между различните форми на религиозна практика.

Тези констатации не променят високото експертно ниво на рецензирания дисертационен труд, който е и отлична основа и за бъдещи изследвания, ориентирани в

следните посоки: особено ценни биха могли да бъдат лонгитюдни изследвания на динамиката между духовност, идентичност и благополучие, съчетани с качествени методи за по-дълбоко разбиране на субективните духовни преживявания.

Тъй като този дисертационен труд демонстрира отлично познаване на сложна материя, добре развити академични умения за аналитико-синтезна мисловна дейност, както и високо ниво на екзистенциална интелигентност, убедено препоръчвам да бъде издаден като монография, която да бъде достъпна за по-широк кръг специалисти.

Заклучение

Дисертационният труд на Мая Михайлова Янева представлява сериозно, научно компетентно и методологически коректно изследване. Авторката демонстрира висока аналитична култура, убедителна работа с теоретични модели и умело прилагане на качествена методология. Съдържанието на дисертацията е обемно, аргументирано и структурирано по начин, който подпомага разбирането на една сложна и актуална проблематика.

Не се регистрират данни за плагиатство.

Приносите – теоретични и практически – са значими и поставят основа за бъдещи изследвания в областта на културната и диференциалната психология. Трудът напълно съответства на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“.

Предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ Мая Михайлова Янева в област на висше образование 3 Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2 Психология, докторска програма "Културна и диференциална психология".

08.01.2026 г.

гр. Велико Търново

Изготвил становището:.....

проф. д-р Велислава Чавдарова